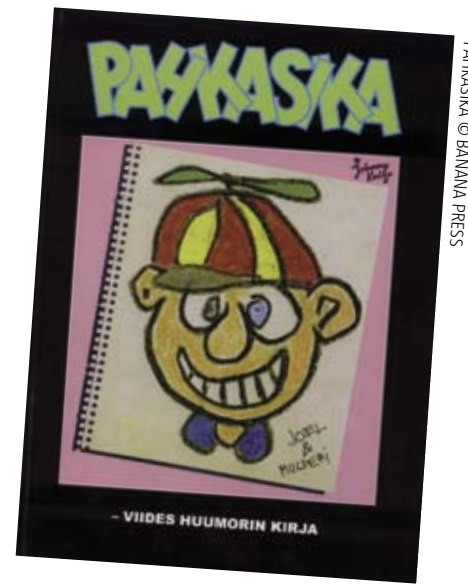




SUURI KURPITSA © PAULI KALLIOS



TAPIIRI © BANANA PRESS



PAYKASKA © BANANA PRESS

# Tampereen sarjakuvat, lyhyt historia

Vaikka suuret kirjankustantajat ovat löytäneet majansa muualta, on Tampere ollut tuottelias sarjakuvakaupunki.

TEKSTI P. A. MANNINEN • LYHENNYS OTTO SINISALO JA VESA SAARINEN

Tampereella osattiin luottaa suomalaiseseen sarjakuvaan aikoina, jolloin muualla maassa kotimaisille tarjokkaille enimmäkseen vain tuhahdeltiin. Esimerkiksi Suomen kustannusmaailmaa ällistyttänyt Lehtimiehet Oy alkoi julkaista työpari Jykan & Riken (**Jyrki Paavola** ja **Risto Nurisalo**) sarjakuvia ilmaisjakelulehti Tamperelaisessa vuonna 1965 ja Hymy-lehdessä hiukan myöhemmin.

Edellä mainitut julkaisukanavat tekivät sarjakuvalegendan myös nuorena kuolleesta **Veli-Pekka Alaresta** (1946-1981). Tamperelaisessa 1970-luvun alussa ilmestynyt Nuhju oli jääkiekkoihaisuutensa vuoksi henkisesti tasalla kenties parhaiten tamperelaisuutta kuvastanut sarjakuva milloinkaan.

Klassisten tampereläisten sanomalehtiopiirtäjien joukkoon kuuluu myös **Timo Mikama**, jonka striipit Krenatöörit, Professori Tuumivainen ja Allu Kaponen pyörivät eri lehdissä 1970-luvulta lähtien.

Tampereen seudulla julkaistuista lehdistä myös Soundi ja Aviisi ovat julkaisseet kotimaisia sarjakuvia. Soundin luottopiirtäjänä on toiminut **Juho K. Juntunen** 1970-luvulta alkaen.

Soundin kustantaja osti vuonna 1976 pienen Pop-Foto-firman, jonka amerikkalaista undergroundsarjakuvaa julkaissut Huuli-lehti tuli Juntusen toimitettavaksi. Huuli eli vain lyhyen aikaa, sillä Juntusen suorasukainen julkaisupolitiikka oli liikaa konservatiivisille levityskanaville

Huuli ehti julkaista klassisia u-sarjoja suomenoksina ja esitellä myös kotimaisia piirtäjiä, kuten **Heikki-Pekka Miettisen**. Tampereen ylioppilaslehti Aviisiin Miettinen piirsi strippisarjaa vuodesta 1973 alkaen aina 1990-luvulle asti.

## Sarjakuvaseurat

Pienlehdet tunkivat Suomessa esiin laajemmalla joukolla punk-aatteen siivellä 1970-luvun lopulla. Pienlehtiä ostaneet innostuivat perustamaan omia lehtiään. Monet niistä nuukahtivat pian, sillä kopiointikulut ja omaan viitseliäisyyteen perustuva levikki ovat varsin puuduttava

yhdistelmä.

Pienlehtipuolelle hiipivät mukaan myös sarjakuvat, ja niiden mukana eräs radikaali idea: jos lehteä julkaisemaan perustetaan paikallinen sarjakuvaseura, voidaan tälle kulttuuriyhdistykselle hakea apurahaa vaikkapa kaupungilta.

On vaikeaa uskoa näin 2000-luvulla, että sarjakuvia kustantavan kulttuurijärjestön perustaminen oli joskus radikaali idea, mutta tuolloin ajat olivat todella toiset. Vuoden 1980 lopulla "Parlamentaarinen nuorisokomitea" antoi mietintönsä, jossa aivan vakavissaan esitettiin sarjakuvaveron rajoittamaan tämän ala-arvoisen materiaalin levittämistä.

Selkeimmin siltana punk-pienlehtien ja sarjakuvaseurojen välillä toimi Suuri Kurpitsa. Lehtien liikkeellepanevana voimana oli kaiken aikaa **Pauli Kallio**, jonka mukana Kurpitsa muutti Oriveden Opistosta Tampereelle, mutta pitkän päivätöiden lehden hyväksi tekivät myös **Reija Nieminen** ja **Jyrki Liikka**.

Kurpitsa aloitti pienlehtenä vuonna 1981 ja julkaisi aluksi sarjakuvien lisäksi tekstijuttuja,

enimmäkseen musiikkiaiheisia. Numerosta kuusi (1983) lähtien Suuri Kurpitsa muuttui selkeästi sarjakuvalehdiksi.

Kurpitsan kotimaiseen piirtäjäkaartiin kuuluivat mm. **Nalle Virolainen**, **Kyky Ahonen**, **Kivi Lar-mola**, **Tapani Rytöthonka** ja **Pasi Heikura**. Aktiivista kulttuurivaikuttamista lehti osoitti esittelemällä suomalaisille lukijoille vaihtoehtoisia ulkomaisia taiteilijoita, joihin vakiintuneet kustantajat eivät olisi uskaltaneet koskea.

Suuri Kurpitsa muuttui virallisesti Sarjakuvaseuraksi vuonna 1985. Lehti oli menestynyt useimpiin muihin pienjulkaisuihin verrattuna varsin mukavasti, sillä sen ydinryhmä oli jaksanut panostaa tehokkaaseen irtonumeromyyntiin.

Pauli Kalliosta on kehittynyt Suomen tuoteliain sarjakuvakäsikirjoittaja. Kallio on tunnettu monien kertomustensa selkeän omaelämäkerrallista otteesta. Näitä sarjoja on julkaistu sekä Suuressa Kurpitsassa että albumissa Pieniä Tapauksia Keskkikokoisen ihmisen elämästä (1992).

Suuri Kurpitsa ei elänyt 2000-luvulle asti omalla julkaisunaan. Viime vuodet sen nimi onkin ollut käytössä vain yksittäisten albumijulkaisujen kustantajana.

Monet näistä albumeista ovat suomalaisen sarjakuvan klassikoita, Kurpitsan albumisarjassa ovat saaneet töitään julki mm. **Matti Hagelberg**, **Riitta Uusitalo**, **Kaltsu Kallio**, **Jukka Tilsa** ja **Tiitu Takalo**.

## Pahkasika menestyi omilla ansioillaan.

Vuodesta 1981 lähtien Tampereella on toiminut Tampereen Sarjakuvaseura, joka on julkaissut Sarjari-lehteä. Lehden nimi on hieman mitään-sanomaton, minkä vuoksi sitä on yritettykin peitellä jo vuosikausien ajan antamalla jokaiselle numerolle oma nimi. Viimeisin julkaisu, Sarjari nro 63 oli huijausteemainen ja nimeltään Pajunköysi.

### Pienlehdet

Pienlehtien historia on olosuhteiden pakosta reikäinen kuin emmentaali. Suhteellisen hyvällä todennäköisyydellä Tampereen ensimmäiseksi omakustanteeksi voi veikata lehteä nimeltä *Sarjakuvia!* Sitä teki **Mertsu Toivonen** oletettavasti yhdessä vaimonsa kanssa, nimimerkillä Toivo-set. Lehti ilmestyi 13 numeron verran vuoden 1979 alusta alkaen. Lehti sisälsi poliittisesti ja ekologisesti kantaaottavaa aineistoa.

Ajoissa lähtivät liikkeelle myös **Reima Mäkinen** ja **Pertti Tuomola** Explosion Comics-lehdellään, jonka nimi tosin vaihdettiin yhden numeron jälkeen iskevempään muotoon ZIP. Mäkinen piti tätä villisti kokeilevaa lehteä hengissä pitkään, lopulta myös nimellä Zippo.

Vuonna 1983 ilmestynyt Syylä vaikutti muita suurisuuntaisemmalta pienlehti-projektilta, siitä jopa kirjoitettiin Aamulehdessä. Toimittajan mukaan Syylästä saattoi viiden markan hintaan saa-

da mojavat naurut ja vielä ajatuksenpoikasiakin. Poikasiksi ajatukset jäivätkin, sillä Syylän julkaisu loppui lyhyeen. Mukana olleesta **Juha Färdingistä** kehittyi myöhemmin kyvykäs striippiirtäjä.

Lyhyeen loppui myös Ziggy Comics-lehden tie. Sen taiteilijoista **Jyrki Virtanen** vaikutti myöhemmin Two Witches-goottibändin pomona. Muita 1980-luvun lehtiä olivat Väinämö, Käykö Keuhko ja Fläsh. Viimeksi mainittu ylsi peräti neljään numeroon, vaikka jo ensimmäinen haukuttiin Sarjainfossa tanakasti maan rakoon: "Vaikka huumori olisi pienelle piirille tarkoitettua inside-juttua, ei Fläshin kelvotonta piirrosasia voi hyväksyä. Emme ymmärrä tämmöistä tikku-ukkoilua."

Useimpia muita 1980-luvun lehtiä sitkeämmin jaksoi ilmestyä Tsurps, jossa kunnianhimoiset Milo Manara - ja Heavy Metal-vaikutteet puettiin hiukan epäuskottavasti halpaan valokopio-asuun.

Myöhemmistä omakustanteista sinnikkäin on Kaltsu Kallion ja **Otso Höglundin** Mörkö. Ensimmäinen numero julkaistiin 1996. Viimeisin, järjestyksessä kahdeksas, on vuodelta 2004.

### Vaihtoehtoiset menestystarinat

Todelliseen taloudelliseen menestykseen tähtäviä julkaisuja on Suomessa miltei mahdotonta saada aikaan omakustannepohjalta. Yksi julkaisu onnistui - Pahkasika. Varsinaisesti kyseessä oli huumorilehti, joka julkaisi sivuillaan paljon sarjakuvaa. Lehden ilmiömainen menestys 1980-luvulla sementoi sen keskeisen aseman suomalaisessa sarjakuvajulkaisumaailmassa. Pahkasika menestyi omilla ansioillaan ja keräsi lukijansa rehellisesti viidakkorumpuefektin avulla.

Alku oli tosin vaatimaton, ensimmäinen numero (1975) oli vantaalaisten **Markku Paretskoin** ja **Jukka Mikkolan** koululaishuumorimniste. Paretskoin ja Mikkolan muutettua opiskelemaan Tampereelle integroitiin Pahkasika paikalliseen opiskelija-elämään ja sai mukaansa **Pauli Heikkilän**.

Pahkasian tunnusomaisinta aineistoa oli Heikkilän ja Paretskoin luomus Vanhat herrat, jossa arkiset elementit antoivat syvyyttä hauskasti muotoilluille seikkailujuonenkäännteille. Pahkasian parhaiden sarjakuvien joukkoon kuuluivat **Ari Pirttialon** terävät parodiat (mm. albumissa Valtatomat, 1984), **Hannu Pyykkösen** Jurpo, jossa järjenvastaisuudesta tehdään hyve ja **Timo Kokkilan** Peräsmies.

Kaikkein kunnianhimoisin Pahkasikaan liittyvä sarjakuvajulkaisu oli Pauli Heikkilän ja **Juha Ruusuvuoren** päätoimittama Tapiiri-lehti (1984). Lehdessä julkaistiin uutta eurooppalaista sarjakuvaa, amerikkalaista undergroundia, näytteitä klassisista sanomalehtisarjoista ja myös suomalaista aineistoa. Lehteä ei kuitenkaan ehditty tehdä Tampereella edes täyttä kahta vuotta ennenkuin kustantaja myi sen pois.

Itse Pahkasika jaksoi puuskuuttaa eteenpäin vanhalla vauhdillaan vielä läpi 1990-luvun, mutta sen tien päättymisen joulukuussa 2000 ei ollut suuri yllätys. Kirikkaasti loistavat kulttuuri-ilmiöt palavat lopulta loppuun.

Omia albumeitaan kustantanut **Kristian Huitula** on viime vuosien rohkaisevin tamperelainen menestystarina. Huitulan tuotannosta eniten huomiota on saanut Kalevalan kaksiosainen sarjakuvatulkinta (1998 ja 2000). ●

## VIISI TAMPERELAISTA MAAMERKKIÄ

TEKSTI **PAULI KALLIO**

### PYYNIKIN URHEILUKENTÄ

Idyllinen ja suojaisa liikuntapaikka, jonka 350-metrinen juoksurata päällystettiin kimmoisampaan kuntoon viime vuonna. Puinen katso-mo, ajanmukainen tekonurmi ja ympärillä syvänpunainen lauta-aita. Hyvällä säällä ja hyvällä mielellä ollessa ehkä maailman paras paikka. Alakouluikäinen Elias Nikander potkii palloa Pynsän kentällä isänsä Antin kanssa albumissa Ottopokia ja työläistyttöjä, jonka tein Tiitu Takalon kanssa.

### TELAKKA

Telakan kulttuurikeskus täyttää kuluvana vuonna 15 vuotta. Telakka on monelle puoliboheemille tamperelaiselle toinen koti tai ainakin hyvä naapururi, jonne voi poiketa ilmoittamatta etukäteen. Bändit soittavat ensimmäisessä kerroksessa, kakosessa järjestetään yksityistilaisuuksia, kolmosessa toimii teatteri. Täällä Suuri Kurpitsa juhli 30-vuotisuuttaan ja DJ:t Kallio ja Okapi pyörittävät Soul Power -iltoja. Telakka esittäytyy Mika Lietzénin piirtämänä kuudennen Kramppi-kokoelman sivulla 55.

### HUURUPIILO

Maineikkaan puujalkahumoristi Jykä Paavolan isännöimään publiin poiketaan Ornette Birks Makkosen voittamaton vinylivaiston sivulla 47. Muddy Lee Makkonen esittelee Ornetelle Sweet Jeena Ranckenin, josta tuli sittemmin Krampeissa piipahtaneen laulajatar Sugar Janen esikuva. Myös Kramppi-kulmien Pub Vaahtokylvyllä saattaa olla jotain tekemistä Huuriksen kanssa.

### TAMMELAN TORI

Kati Kovács ei erityisemmin pidä torinäkymien piirtämisestä. Siitä huolimatta Onnen lahjojen päähenkilö Mauri istahtaa mielellään torikahvilaan lueskelemaan päivän lehteä tai seuraamaan maailman menoa. Näiden ulkoilmakohtausten esikuva sijaitsee Tammelan kaupunginosassa parin kivenheiton päässä Telakalta ja rautatieasemalta. Hyvin siellä maistui mustamakara turistikatillekin pari kesää sitten.

### RAUTATIEASEMA

Tampereella kelpaa asua, mutta toisinaan on hyvä lähteä käymään muualla. Junia kulkee kaikkiin pääilmansuuntiin. Ehkä juuri sen takia moni Kramppien ja nyrjähdysten jakso sijoittuu rautatieasemalle, mutta pisimpään siellä viivytään **Kyky Ahosen** piirtämän Maalaispunken päiväkirjan sivuilla 34-35. Aseman kioskilla ei myydä Suuren Kurpitsan julkaisuja, mutta joinakin iltoina töissä voi olla ihan sama Liisa kuin Kurpitsan pöydässä sarjakuvafestareilla.